

„Fát ültetni az elmúlás ellen”

Németh Péter Mikola: *Mysterium carnale*

Alapkérdést emel könyvében az olvasói-gondolkodói horizont vélt és elvárt magasába Németh Péter Mikola a szokásos verseskönyvektől igencsak eltérő módon. Az alapkérdése az, hogy miként lehet összebékíteni, ha egyáltalán össze lehet békíteni az egyénben lakozó „mennyeit” az ember „életre tévedt egyszerűségével”? Miként történhet, hogy az ember nem örül bele azonnal a maga semmi-voltába, amint tudomást szerez elmúlásának bizonyosságáról? Hogyan képes együtt élni a gondviselés elvesztésének tudatával, az üdvtörténet megismételhetetlenségének kételyével, azaz, hogy kiérdemelte a kozmikus magára hagyottságot, miként Nietzsche fogalmazott, az Isten meghalt számára, és ezzel egyetemben az óhajtott/várt happy end reménye is szertefoszlott, az üdvtörténet helyébe a minden egyebet, de reményt és optimizmust távolról sem sugalló világtörténelem lépett? A lét rémséges és feloldhatatlan paradoxona ugyanis, hogy az élet egyenesen vezet a nem-életbe, minél gyorsabban él valaki, annál gyorsabban zuhan a halál felé, amiről bármely józan, nyugati kultúrában nevelkedett halandóval nehéz elhittetni, hogy léte éppen ezzel a nem-léttel teljesül majd ki, hacsak az üdvtörténet által nem. Az Isten elvesztésével az emberbe plántált haláltudat sohasem oldható fel, ebben a reménytelen küzdelemben csupán fanyar irónia a jövőtagadó filozófia szalmaszál-kapaszkodója, ami azzal vigasztalna, hogyha nincs jövő, eleve halál sincs. Nagyon jól tudjuk: van.

Az ember eltávolodván a mítoszok világától és idejétől, amikor arra, amit nem értett, és nem tudott megmagyarázni, egyszerűen azt mondta: ISTEN, egy olyan korba jutott, ahol a bontakozó racionalizmus és a tudomány megszüntette Isten fogalmát, már a tizenötödik század végén világos volt többeknek, hogy hamarosan fejükre dől a zárttá rendezett középkori világgép, a törökök ekkorra már elfoglalták a Balkánt, Kolumbusz már túl volt az első nyugat-indiai hajóútján, Luther már szépen cseperedett, el volt már hintve az új világgép magva, amikor Sebastian Brandt 1494-ben a változó világgéppel szembeni félelmében a *Bolondok hajójára* pofozta mindazokat, akikben felfedezte a modern személyiségjegyek kialakulását. Az egysíkúság helyére lépő kitarulkozás széles látókört, emberközpontú világrendet hozott magával, ám ez az emberközpontúság egyben elszakadást jelentett a transzcendens világtól, kibontakozást a gondviselés karjaiból, ami alig néhány évszázad alatt annak a felismeréséhez vezetett, hogy a világ számára teljesen lényegtelen, hogy az egyén él-e, hal-e, az egyénnek össze kellene békülnie saját kozmikus magányával, abból viszont csupán a hideg iszonyat és a rettegés burjánzik: ha senki nem visel gondot az emberről, azt se tudja van-e, nincs-e, hogyan számíthatna megmentésre, ne mondjam, felátadásra?

Isten halálával a spirituális harmónia helyébe a spirituális rettegés lépett.

Németh Péter Mikola a kereső ember kérdései nyomán haladó gondolatok intuitív-transzszendens hálója középpontjában kibontakozó „misztikus intuíció” állapota felé terelgeti olvasóját a Pilinszky János születésének 85., halála 25. esztendejében megjelent kötetében a keresztény misztikum körét magába emelő versekkel, prózával, képversekkel, dallammal jegyzett szakaszokkal, fotókkal, kép és szöveg fúziójával, de nem a misztikum ki- vagy felfejtésének szándékával, se nem a megváltástörténet közvetlen szövegbeiktatásával, hanem hogy a testet öltő misztérium személyes megélése nyomán egyedi, művészi misztérium(játék)ot emeljen a tépelődő, kérdései között botladozó, egyediségében ezerszínű, ám egyszerűségében foglyul ejtett egyén elé.

A költő szerint a misztikus intuíció kegyelmi állapot, ami lehetővé teszi az Istennel való dialógust, mint „az egyetlen reményteljes intim kapcsolatot”, ezért egyik prózájának aláírásában jelzi is, hogy a karcsú kötet – egyébként évtizedeken át készült – szövegeinek ő nem igazán költője, sokkal inkább médiuma, amely/aki a misztikus intuíció ritka pillanataiban lejegyezte meditatív-intuitív-asszociatív holdudvarú gondolatait.

A kötet első oldalán pauszlap aljára írva ez a kétsoros áll: „*Tánc a valóság élén. / Megfeszített karok ölelése.*” a teljes lapon pedig a megfeszített korpusz halvány, Veronika kendőjét idéző lenyomata. A kép és szöveg fúziója egyértelmű döntésre készíti az olvasót: belép-e vagy sem az innen nyíló katedrálisba vagy imádságos kolostorba. Jól dönt és jól teszi aki belép: a diadalmas kereszt jelében megjelenő egyszerű képversek, a húsvéti ünnepkör, a mise részei, Jézus szenvedésének stációi, akár a Németh Zoltán Pál fényképein

megjelenő 1726–1733 között épült váci barokk Kálvária és a nyolcvanas évekbeli budapesti képzőművészeti kiállítások műtárgyainak absztrahált víziói, strukturális vázat adnak a kötetnek, erős íveket, szilárd oszlopokat, biztonságos árkádokat, amelyek alatt mindenki más útvonalon sétálhat, miközben hűs és megnyugtató szellő lengedez a kerengőn, és kis szerencsével annak a kegyelmi állapotnak a fuvallata is megérintheti a gondolatai között időző olvasót, ami megteremtette a *Mysterium Carnale* mű-alkotásait. Az emberi és a transzszendens, a szakrális és a profán között adott az átjárhatóság, csak meg kell találni az ajtót és belépni rajta – gondolom Németh Péter Mikola könyve nyomán –, amiről legközvetlenebbül, pontosabban legközérthetőbben egy apokrif imaszövege gondolkodtat el: Isten elvesztésének, a gondviselés hiányának erősen valószínűsíthető bizonyossága nem hagyhat űrt a reményben, az ima ugyan nem úgy szól már, ahogyan a hivatalos liturgia során, ám mégis ima, amelynek van megszólítottja és általa adott a félelmek, a rettegés, a számkivetettség, a magárahagyatottság gerjesztette kilátástalanság alól felszabadító funkciója.

A kötet viszont nem egy-egy verse, képverse, fotója, vagy szöveg-kép fúziója által kíván hatni, hanem egész-ként, hatékony centrifugális erőt óhajt teremteni, hogy leomoljanak a befogadó által kondicionált horizontok, a költő és a fotós ennek érdekében szerintem mindent megtett. A kötet is szép kiállítású, bár számomra a felhasznált betűtípus nehezen olvasható, a fülszövegek transzparenciájáról nem is beszélve, de rendben. Sajnos sokkal puccosabb kiállításban láttam olyan könyveket, amelyek a nyomába se lépnek ennek a vizuálisan is igényes kötetnek.

S itt, az igényesség tényénél még egy mondatot mondanék: Németh Péter Mikola és Németh Zoltán Pál könyve a vizuális és szöveges kódok által mélyen beágyazódik a vallástörténetbe, a lét szakrális és a világi megismerésének filozófiai ismeretkörébe, a liturgikus rendbe, a latin nyelv lexikájába, úgy-hogy azt tanácsolhatnám, aki nem rágta át magát mondjuk Hamvas Béla opusának mértékadó részén, aki képtelen megfogalmazni saját hermeneutikáját,

az inkább ne próbálkozzon, mert ennek a kötetnek nem olvasókra vagy befogadókra van szüksége, hanem kereső emberekre, akik számára a kozmikus elhagyatottság közepette elegendő, ha fát ültethetnek az elmúlás ellen. Németh Péter Mikola kötete nem az elmúlás ellen segítő orvosságos könyv, viszont a kellően ráhangolt ember hátralevő idejére elegendő elfoglaltságot ad.

(Napkút Kiadó, Budapest, 2006)

HUBAY MIKLÓS

„...ahol, Istennek csak a feneke látszik...”*

Németh Péter Mikola: *Mysterium carnale*

Bocsánat, nagyon rossz a szemem. Az embereket jobbára már csak hangjukról ismerem meg.

Megszökött az éles látás a szememből. Elnézést kérek érte. De azért, aki csak jött hozzám, ha nem is azzal a szándékkal, hogy felolvasson, én a kezébe nyomtam Németh Péter Mikola *Mysterium carnale* verseskönyvét és megkértem, hogy olvasson fel belőle, vagy ha úgy tetszik, akkor egész egyszerűen csak olvasson bele. Minden egyes versben úgy éreztem, a költő a teljességet akarja. Felölelni a mindenséget. És sikerrel teszi. Minden egyes versében röviden, mert sok a rövid, tömör és töredékes vers kötetében. Az életet és a halált, olyan új közvetlenséggel éreztem át, – Felvagyok rá készülve! – mint mikor az itt elhangzó *Csontomiglan – Csontodiglan, Holtomiglan – Holtodiglan* hangkölteményeket is

hallgattuk, amikor a versmondók felidézték azokat a istenes vers részleteket, imádságokat, mint amelyeneket a Miatyánkban is, ahol az isten nélküli világnak, Nietzsche óta oly közkeletű, közhelyszerű, banális megéneklése történik. Ennek ellenére, meg kell vallanom, hogy mégis nagy élmény volt átérezni azt a világot, amiről már unok olvasni minduntalan, hogy ti. egy olyan sárgolyón kényszerülök leélni az életemet, amelyről megszökött az Isten. De hát az Isten megszökése a világból legalább olyan ősi élménye lehet az emberiségnek, mint karácsonykor az Isten-gyermek megszületése.

Szemben velem, otthon a szobám falán, az egyik nagy magyar klasszikus grafikusnak, talán azt is mondhatnám, hogy a legnagyobbiknak, Kéri Imrének fametszete függ, Michelangelo Szixtusi kápolnájának egyik motívumával.

Bizonyára a Szixtuszi kápolnában Michelangelo a teremtő úristent nem csak úgy festette meg, hogy valami olyan erő jön szemközt – mint amilyen legutóbb az augusztus 20-án tapasztalt viharral jött –, (állítólag most is ilyen vihar vonul át Európa fölött jelképesen és valóságosan is) ami Ádám emelkedő kezébe, ujjába átszkráztatva az életet, győzelmes ujjával a kozmoszban életre kelti az emberiséget. De én most nem erről az erőteljes gesztusról kívánnék beszélni. Hanem arról, hogy *Michelangelonak van egy képe, ahol Istennek csak a fenéke látszik, ahogy repül ki a képből, és egy hatalmas köpenyben a fenékét mutatja felénk, mint akinek elege van a világból, amelyet megteremtett.* Ezt a Michelangelo-i látomást Kéri Imre újra lerajzolta, ugyanúgy tett, mint a *Mysterium carnele* szerzője, aki Nietzsche „Az Isten halott...” gondolatát – ami azóta a 20. században közhellyé vált – feltünteti, újra írja, újra fogalmazza élményszerűen verseiben, mint a lét és nem lét ma is lehetséges, érvényes változatát.

Bámulatos, hogy mily egyszerű képekkel, felejthetetlen metaforákkal tudja a költő, Németh Péter Mikola ismételtlen és újból megközelíteni az élet és halál, a lét és nem lét, az Isten és az Isten nélküliség hatalmas témáját. Azt a képi erőt, ami szerint *a vakok fehér botjaitkat összetörve építenek máglyát / Együtt várjuk, hogy kivilágosodjék (Fiesta)* – Vak vagyok magam is! – nagyon mélyen képes voltam átélni. És nagyon örülnék, ha a végső látomásokban, amelyekben az a különös, hogy nincs végük, tehát a végtelenség élményét megadhatják, egy ilyen végtelenség élményben, egy ilyen képpel találkozhatnék. De biztos, hogy az a kép, jelkép, amely az egymást követő fiatal generációk sorában szinte logo lett a diákszobák falán: Csontváry *Magányos Cédruza*, amelyen, megfejtethetlen

módon a létezésnek valamilyen félelmetes tragikumát, kiüresítettségét érezzük, sem felejthető el. Csontváry *Magányos cédrusát* tehát, amely Mikola költészetében, felejthetetlen módon, szinte vigaszképp erdővé lombosodik, sokasodik: *Csonkolt Cédrusom! Egyetlenem! / Árván! Meglásd, / erdő lesz belőled.*

Ezek és az ehhez hasonló képek, vagy a verseskötet végén, (*Diófa hajlékában*) azok a csecsemőkorból megörzött diófalombok, amit az újszülött a világra kinyílt szemével először látott meg, és ámult el rajta. És látta meg a levelekben e drága nagy mindenségnek minden ígérését, miként a legősibb emlékekhez ugyancsak visszataláló másik költő; most nem Pilinszkyre, hanem Weöres Sándorra gondolok. Ő is egy ilyen fölötte lengő fa lombjain elgondolkozva emlékezik, mint a világtól kapott első üzenetre: *Kő, fa füst*, így idézte, ha jól emlékszem, a lombok képét, amelyeket a bölcsőből, a mózeskosárból, vagy épp az udvarra tett kiságyából látott. A kertnek az a képe, amely itt is a húsba és a talajba gyökerezik, az emlékekben egyszer csak feltámad. (*Azon a nyári reggelen*) Gyakorlattá teszi a költészetben azt, hogy a dolgok, az emlékek egymást földik, egymást átszövik, egymásba átmennek. És mivel kimondhatjuk, hogy ezek mögött a költemények mögött ott áll a valóságnak egy szakrális aspektusa is. Gondoljunk arra, hogy azok a lírai, vagy mondjuk úgy, hogy teológiai csodák szinte egyértelműen megjelennek ezekben a művekben, amelyek a misében is jelenlővé válnak. Úgy, hogy a kenyér jelentheti éppen annak a testét, aki ott és akkor megtöri a kenyeret. És az egyszerre test, s az egyszerre kenyér. Így egyszerre lét és egyszerre elmúlás. Mindezeknek egymásba átjátszása, egymást kötözése, egymást kiüresítése történik. Úgy, mint

Kosztolányinál a *Hó olyan, mint a porcukor, a Porcukor olyan, mint a hó*, ugyan azt jelentetik tehát. Ez is, hogy a dolgok egymást jelentik és még meg is tetézik az értelmet azzal, hogy egymást jelentik. Ez azt mutatja, hogy belátható, és ugyanakkor ismeretlen nagy asszociációs terek nyílnak ezekben a szövegekben.

Különben éppen a napokban, az egyik elmúlt vasárnap reggel, Svájcban síelő vakokkal egy rádiósriportot hallgattam. Azt kérdezték született világtalan embertársainktól, akik vidáman síeltek a svájci havasokban, hogy mit gondolnak, milyen a hó? Mire ők a legnagyobb meglepetésemre Kosztolányival válaszolták: *mint a porcukor, csak nem édes*. Ennyit tudtak róla a vakok. A dolgok tehát egymást jelentik, s ezt a gyakorlatot követi költészetével *Németh Péter Mikola*, és ez manapság nagyon nagy dolog.

Pilinszky János neve itt felragyog ebben a *hommage 'a-ban, tisztelet a Mesternek* kötetben, s bennem a könyvcím is *Mysterium carnale*, Pilinszky verset idéz. Valóban, Pilinszky, azt hiszem, megjelenésének első pillanatától kezdve kikerülhetetlen a magyar lírában. Ahogy 25 évvel ezelőtt ott álltunk Farkasréten, a ravatalozó előtt, az udvaron, a koporsója körül, – Mennyi fiatal volt ott! – akkor már érzékelní lehetett valamit halhatatlanságából. Nem sokkal azelőtt Sartre-nak a temetését láttam Párizsban, és nem volt egy szál fiatal se ott. Csupa agg író és akadémikus volt a „forradalmi” filozófia prófétájának sírja körül. De Pilinszky körül valóban sokan vol-

tak a fiatalok. Pilinszky jelképpé válik most már a költészetben; versei alapján azt remélem, hogy méltán. 85 éve annak, hogy megszületett. Genfben '47-ben látogatott meg engemet barátjával Toldalaghy Palikával, aki nagyváradról nekem még szegről-végről közelebbi honfitársam is volt. Egy házzal laktunk tőlük odébb Váradon, a Rákóczi úton. És öröm volt Pilinszkyvel ezt a másik kiváló magyar költőt üdvözölni, és látni azt, hogy miként tudnak örülni az életnek. Sportversenyeket látogattak és koncerteket. Boldogan mosolyogni, nevetni láttam Pilinszkyt, akinek a költeményei, akkor már az *Új Holdban* felejthetetlen üzeneteket jelentettek, és azt is, hogy itt egy nagy költő születik. Kivételes dolog az, hogy valaki, hogy egy ma élő magyar költő, olyan ember, mint Mikola, így tudjon áldozni, és képes legyen így felvállalni az elődje hagyományát, és azt, képes is legyen diadalmasan tovább folytatni. Épp úgy, ahogy a Pilinszky versek nyomán most a *Mysterium carnale* kötetet bemutatása alkalmával itt az Írók Könyvesboltjában hallhattuk.

Elnézést kérek, hogy ilyen szaggatott, zaklatott apró emlékekben tudtam csak megtettesíteni *Németh Péter Mikola* költészetéről az élményeimet, benyomásaimat. De azt hiszem, hogy az az aforisztikus-töredékesség, amely ezeknek a verseknek sajátos formája is, az a méltót feljogosíthatta arra, hogy így, ilyen töredékesen, aforisztikusan hódoljon a költőnek.

(*Napkiút Kiadó, Budapest, 2006*)

* Elhangzott Budapesten, az Írók Könyvesboltja 2007. január 18-i könyvbemutatóján.